

Damian Kazimierz Gil

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

damiang84@wp.pl

Skazanie bez rozprawy w perspektywie uchwalonych i projektowanych zmian w procesie karnym

Conviction without a Trial in the Perspective of Changes Adopted and Planned in the Criminal Procedure

STRESZCZENIE

Przedmiotem artykułu jest ukazanie instytucji skazania bez rozprawy w perspektywie czasowej oraz wpływu regulacji innych państw na obecny charakter tej instytucji. Przedstawiono podobieństwo skazania bez rozprawy do włoskiego *patteggiamento*. Pierwotna regulacja art. 335 k.p.k. znacząco odbiega od obecnego brzmienia i zakresu przedmiotowego skazania bez rozprawy. W perspektywie zmian uchwalonych i projektowanych zwrócono uwagę na ochronę praw pokrzywdzonego, które powinny być respektowane również w postępowaniach zmodyfikowanych. Oceniono zmiany wprowadzone nowelą z września 2013 r. i lutego 2015 r. Pozytywnie oceniono zmiany projektowane, które obecnie są przedmiotem procesu legislacyjnego.

Słowa kluczowe: skazanie bez rozprawy; konsensualizm; oskarżony; pokrzywdzony; proces karny; nowelizacje

WPROWADZENIE

Instytucja porozumień procesowych od 1 września 1998 r. na stałe wpisała się w model polskiego procesu karnego. Jak słusznie podkreśla J. Skorupka, „porozumienia procesowe rozszerzają pole kontradyktoryjności w postępowaniu przygotowawczym, a przez to zakres podmiotowości stron, co stanowi dobry sposób urzeczywistnienia zasady prawdy materialnej”¹. Konsensualne sposoby rozstrzy-

¹ J. Skorupka, *Znaczenie porozumień procesowych dla modelu postępowania przygotowawczego*, [w:] *Ocena funkcjonowania porozumień procesowych w praktyce wymiaru sprawiedliwości*, red. C. Kulesza, Warszawa 2009, s. 26.

gania o odpowiedzialności karnej przyspieszają przebieg postępowania, obniżają jego koszty i odciążają wymiar sprawiedliwości. Nie sposób ich traktować jako negację konieczności rozstrzygnięcia o odpowiedzialności karnej na rozprawie, lecz jako inną drogę do osiągnięcia celów postępowania karnego.

Dyskusja nad wprowadzeniem instytucji skazania bez rozprawy, a także innych porozumień procesowych, toczyła się już na początku lat 90. ubiegłego stulecia. S. Waltoś, który jako pierwszy wysunął propozycję unormowania skazania bez rozprawy, dostrzegał zalety stosowania tych instytucji w innych krajach². Analizując porozumienia w europejskim procesie karnym, w konkluzji zwrócił on uwagę na czynniki sprzyjające zawieraniu porozumień procesowych. Autor podkreślał, że porozumienia finalne są wskazane ze względu na akceptowalność kary i innych środków przez oskarżonego, „w znakomitej większości przypadków są korzystne dla pokrzywdzonego”, nie zamykają drogi do wniesienia środka odwoławczego, a w razie zawarcia porozumienia formalnego zakres obowiązków po stronie sądu określa ustawa³. We włoskim procesie karnym instytucja skróconej rozprawy (*giudizio abbreviato*) i skazania bez rozprawy (*patteggiamento*) zyskały akceptację tamtejszych prawników i przyczyniły się do usunięcia podstawowych problemów procesu karnego, szczególnie jego przewlekłości⁴.

W pierwotnym brzmieniu polskie skazanie bez rozprawy (art. 335, 343 k.p.k.⁵) w dużej mierze przypominało włoskie *patteggiamento*. W doktrynie dostrzeżono trzy zasadnicze różnice między regulacją włoską i nową wówczas instytucją polskiego procesu karnego. Po pierwsze, polski k.p.k. w przeciwieństwie do włoskiego kładł nacisk na konieczność udowodnienia winy oskarżonego. Po drugie, oba systemy przewidują inne korzyści związane z zawarciem porozumienia procesowego. Po trzecie, polski ustawodawca przewidział zasądzenie obowiązku naprawienia szkody lub nawiązki na rzecz pokrzywdzonego, co okazuje się obce procedurze włoskiej⁶. Włoski proces karny określa tę instytucję jako wymierzenie kary na wniosek stron (*applicazione della pena su richiesta delle parti*), nazywaną zwyczajowo *patteggiamento*⁷. Skuteczne skorzystanie z tej instytucji jest uzależnione od trzech warunków: zgody oskarżonego i prokuratora na wymierzenie określonej kary (przy czym zgodę może przekazać obrońca oskarżonego),

² Por. S. Waltoś, *Porozumienia w europejskim procesie karnym. Próba syntetycznego spojrzenia*, „Prokuratura i Prawo” 2000, nr 1, s. 36 i n.

³ Por. *ibidem*, s. 23 i n.

⁴ Szerzej: V. Fanchiotti, *Negotiated Justice in Italy*, [w:] *Settlements in Criminal Procedures*, „Archivum Iuridicum Cracoviense” 1998–1999, Vol. XXXI–XXXII, s. 31 i n.

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U., nr 89, poz. 555 z późn. zm.), dalej jako: k.p.k.

⁶ Por. S. Waltoś, *Porozumienia w europejskim procesie karnym...*, s. 12.

⁷ M. Warchoł, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, t. 2: *Proces karny. Rozwiązania modelowe w ujęciu prawnoporównawczym*, red. P. Kruszyński, Warszawa 2014, s. 607–608.

zmniejszenie kary o jedną trzecią w stosunku do górnej granicy ustawowego zagrożenia, z zastrzeżeniami wynikającymi z innych przepisów. Sąd może wniosek zaakceptować lub oddalić (art. 448 c.p.p.), natomiast nie można go zmienić lub uzupełnić. Sąd proceduje na posiedzeniu, obecność prokuratora i oskarżonego nie jest obowiązkowa⁸. Analizując regulację polską (art. 335, 343 k.p.k.) oraz konstrukcję włoską, widać ewidentne podobieństwo tych instytucji.

S. Waltoś podzielił porozumienia na trzy grupy: formalne, nieformalne i paraformalne.

Tylko niedotrzymanie porozumienia przewidzianego przez prawo (formalnego) pociąga za sobą określone konsekwencje prawne. Złamanie natomiast porozumienia nieprzewidzianego przez prawo w znakomitej większości będzie prawnie nieskuteczne, względnie będzie oceniane przez prymat gry nie *fair*, co może mieć wpływ na treść orzeczenia w postępowaniu odwoławczym (nieformalne)⁹.

Do trzeciej grupy autor zaliczył porozumienia niemieszczące się w granicach jakiegokolwiek instytucji procesowej lub prawa materialnego¹⁰.

Jako że dyskusja toczyła się jeszcze w trakcie obowiązywania poprzedniej kodyfikacji, zastanawiano się jak zdefiniować porozumienie procesowe oraz czy w k.p.k. z 1969 r. występują instytucje o tym lub zbliżonym charakterze. Zdaniem S. Waltosia porozumienia

[...] są to umowy, w których „stroną” jest zawsze oskarżony (podejrzany). „Stronami” mogą być także oskarżyciel publiczny, pokrzywdzony i sam organ procesowy. Porozumienie pociąga za sobą następstwa prawne w procesie jednak tylko wtedy, gdy jest zawarte między oskarżonym a organem procesowym (sądem lub prokuratorem w postępowaniu przygotowawczym)¹¹.

Z kolei E. Kruk uważa, że „porozumienie nie jest »umową«, bowiem pojęcie to, wywodzące się z prawa cywilnego, akcentuje równość stron”, natomiast w procesie karnym trudno mówić o takiej równości¹². Podzielając pogląd autorki, wypada jednak dostrzec ewidentne podobieństwa do umów, z tym że o zupełnie innym charakterze i funkcjach. Do funkcji porozumień procesowych należy zaliczyć: uproszczenie wydania wyroku skazującego i skrócenie postępowania, o ile strony procesowe wyrażają na to zgodę; ułatwienie pokrzywdzonemu uzyskania

⁸ *Ibidem*.

⁹ S. Waltoś, *Dopuszczalność porozumiewania się i uzgadniania rozstrzygnięć przez uczestników postępowania karnego w świetle polskiej procedury karnej*, [w:] *Porozumiewanie się i uzgadnianie rozstrzygnięć przez uczestników postępowania karnego*, red. A.J. Szwarz, Poznań 1993, s. 52.

¹⁰ *Ibidem*, s. 59.

¹¹ *Ibidem*, s. 50.

¹² E. Kruk, *Korzenie i koncepcja konsensualizmu w postępowaniu karnym*, „Annales UMCS. Sectio G” 2001, Vol. XLVIII, s. 93.

naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem (funkcja kompensacyjna) i wygaszenia konfliktu wywołanego przestępstwem¹³.

W kontekście instytucji skazania bez rozprawy (art. 335, 343 k.p.k.), która znalazła swoje zastosowanie w procesie karnym¹⁴, należy zauważyć, że pierwotna konstrukcja w k.p.k. z 1997 r. i późniejsze jej modyfikacje nie ograniczyły zawierania porozumień procesowych, które nazywamy „skazaniem bez rozprawy”. W literaturze trafnie podkreśla się, że ograniczenie postępowania przed sądem nie przekreśla gwarancji respektowania zasady prawdy materialnej¹⁵. Niewątpliwie redukcja postępowania przed sądem pierwszej instancji powoduje ograniczenie kluczowych zasad: kontradyktoryjności i bezstronności, jednak dzieje się to za zgodą stron postępowania i przy akceptacji sądu. Pomimo ustawicznej chęci prze-modelowania konsensualizmu procesowego regulacja art. 343 § 7 zd. 1 stanowi, że jeżeli sąd uzna, że nie zachodzą podstawy do uwzględnienia wniosku, o którym mowa w art. 335 § 1, zwraca sprawę prokuratorowi. Samo porozumienie zawarte na etapie postępowania przygotowawczego nie przesądza zatem jeszcze o zakończeniu sprawy w trybie konsensualnym. Zaakceptowane przez sąd porozumienie nie zamyka stronom drogi postępowania odwoławczego.

I. SKAZANIE BEZ ROZPRAWY DO 1 LIPCA 2015 R.

Inkorporowanie do k.p.k. z 1997 r. instytucji zbliżonej do konstrukcji włoskiej i hiszpańskiej to niewątpliwie dążenie do odformalizowania procesu w sprawach, które już na etapie postępowania przygotowawczego nie budzą wątpliwości. Zgodnie z pierwotnym brzmieniem art. 335 § 1 k.p.k. prokurator mógł za zgodą oskarżonego dołączyć do aktu oskarżenia wnioski o skazanie oskarżonego za zarzucany mu występki, zagrożony karą nieprzekraczającą pięciu lat pozbawienia wolności (górną granicą ustawowego zagrożenia), bez przeprowadzenia rozprawy i wymierzenie mu kary z zastosowaniem nadzwyczajnego jej złagodzenia, orzeczenie środka karnego wymienionego w art. 39 pkt. 1–3 i 5 Kodeksu karnego¹⁶ lub odstąpienie od wymierzenia kary (jeżeli okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości, a postawa oskarżonego wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte mimo nieprzeprowadzenia rozprawy). W sytuacji, gdy zachodziły warunki do wystąpienia z wnioskiem o skazanie bez rozprawy,

¹³ S. Steinborn, *Porozumienia w polskim procesie karnym*, Kraków 2005, s. 56 i n.

¹⁴ Na przykład w 2006 r. 45 orzeczeń wydanych w Sądach Rejonowych, a w 2007 r. 40% zapadło w trybach konsensualnych – podają za: M. Kuśmierczyk, *Czy jesteśmy skazani na porozumienia procesowe?*, [w:] *Ocena funkcjonowania porozumień procesowych w praktyce wymiaru sprawiedliwości*, red. C. Kulesza, Warszawa 2009, s. 361.

¹⁵ Por. M. Zbrojewska, *Dobrowolne poddanie się karze w kodeksie postępowania karnego*, Białystok 2002, s. 35; P. Rogoziński, *Dobrowolne poddanie się oskarżonego odpowiedzialności karnej*, „Państwo i Prawo” 2000, z. 9, s. 49.

¹⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U., nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

a w świetle zebranych dowodów wyjaśnienia podejrzanego nie budziły wątpliwości, dalszych czynności dowodowych w postępowaniu przygotowawczym można nie przeprowadzać (art. 335 § 2 k.p.k.). W doktrynie zastanawiano się nad relacją nowych instytucji konsensualnych do naczelnych zasad procesowych¹⁷. Już w toku dyskusji nad wprowadzeniem tej instytucji stwierdzono, że skazanie bez rozprawy stanowi wyjątek od zasady bezpośredniości¹⁸. Należy przy tym pamiętać, że zasada ta ma ścisły związek z zasadą prawdy materialnej: „Wyraża postulat opierania orzeczenia na takim materiale dowodowym, z którym organ zetknął się bez pośrednich ogniów oraz korzystania z takich dowodów, które są jakościowo najlepsze”¹⁹. Rezygnacja z centralnego punktu procesu karnego (rozprawy głównej) i oparcie wyroku skazującego wyłącznie na materiale dowodowym zgromadzonym w postępowaniu przygotowawczym stanowią konsekwencję zawarcia porozumienia procesowego. Zawsze może zachodzić obawa skazania osoby niewinnej (jeżeli np. złożono fałszywe zeznania), co z kolei pozostaje w sprzeczności z zasadą prawdy materialnej i trafnej reakcji karnej. Porozumienie procesowe otwiera inną drogę do realizacji celów procesowych. Podziela pogląd W. Jasińskiego, który uważa, że „kontrydiktoryjność dotyczy sporu powstałego, instytucja porozumień procesowych otwiera zaś możliwość osiągnięcia porozumienia jeszcze przed faktycznym wdaniem się w spór na rozprawie”²⁰. Wszelkiego rodzaju ustępstwa zawsze ograniczają lub wyłączają konieczność prowadzenia dalszego sporu, przyspieszają przebieg postępowania i zmniejszają koszty postępowania. Nie sposób przy tym zakładać, że taka forma realizacji celów procesu karnego nie doprowadzi do prawdziwych ustaleń faktycznych. Porozumienie zawarte na etapie postępowania przygotowawczego może być zawarte tylko wtedy, gdy „okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości, a postawa oskarżonego wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte mimo nieprzeprowadzenia rozprawy”.

Ocena instytucji skazania bez rozprawy napotyka trudności z punktu widzenia prawa do obrony. P. Kardas słusznie zauważył, że skoro zgoda oskarżonego jest wyrażana na etapie postępowania przygotowawczego, to brak możliwości zwrócenia się o wyznaczenie obrońcy z urzędu należy postrzegać jako „niedostateczne zagwarantowanie prawa do obrony”²¹. Na marginesie należy zaznaczyć, że sytu-

¹⁷ Por. W. Jasiński, *Instytucja skazania bez rozprawy (art. 335 k.p.k.) oraz dobrowolnego podania się odpowiedzialności karnej (art. 387 k.p.k.) na tle naczelných zasad procesu karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 9, s. 15 i n.

¹⁸ S. Waltoś, *Porozumienia w polskim procesie karnym de lege lata i de lege ferenda*, „Państwo i Prawo” 1992, z. 7, s. 45.

¹⁹ H. Paluszkiwicz, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, t. 3, cz. 2: *Zasady procesu karnego*, red. P. Wiliński, Warszawa 2013, s. 1011.

²⁰ W. Jasiński, *op. cit.*, s. 30.

²¹ Por. P. Kardas, *Konsensualne sposoby rozstrzygnięcia w świetle nowelizacji kodeksu postępowania karnego z dnia 10 stycznia 2003 r.*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 1, s. 52.

acja ta na krótko zmieniła się po 1 lipca 2015 r. w związku ze znowelizowaniem przepisu art. 78 § 1 k.p.k. Nie uregulowano również kwestii możliwości cofnięcia zgody na skazanie bez przeprowadzenia rozprawy²².

Do chwili wejścia w życie k.p.k. z 1997 r. tylko na rozprawie przed sądem pierwszej instancji dochodziło do wydania wyroku skazującego. Wyjątkiem był nakaz karny wydawany na posiedzeniu, którego nie traktowano na równi z wyrokiem²³. Wprowadzenie instytucji skazania bez rozprawy (art. 335, 343 k.p.k.) i jej nowelizacja z dnia 10 stycznia 2003 r.²⁴ uruchomiły nowy model pierwszoinstancyjnego wyrokowania merytorycznego poza rozprawą. Zdaniem H. Paluszkiwicz w szerokim ujęciu

[...] „wyrokowanie poza rozprawą” to cały zespół czynności podejmowanych przez sąd pierwszej instancji w toku posiedzenia wyrokowego, zmierzający do merytorycznego rozstrzygnięcia wyrokiem o przedmiocie procesu bez odbywania rozprawy, obejmujący zarówno czynności służące rozpoznaniu sprawy, jak i jej merytorycznemu rozstrzygnięciu²⁵.

Należy zauważyć, że mamy do czynienia z ewidentnym odstępstwem od standardowego modelu rozstrzygania o odpowiedzialności karnej. Instytucja skazania bez rozprawy nie uchyla obowiązywania zasady domniemania niewinności ani możliwości uruchomienia postępowania odwoławczego. Przede wszystkim stanowi ona wyraz dążenia ustawodawcy do szybszego zakończenia postępowania w sprawach, gdzie okoliczności popełnienia przestępstwa i wina sprawcy nie budzą wątpliwości.

W doktrynie wskazuje się, że w pewnych przypadkach udział oskarżonego i pokrzywdzonego w posiedzeniu wyrokowym byłby pożądany (np. gdy pokrzywdzony złożył wniosek o naprawienie szkody, jeżeli sąd uzależnia uwzględnienie wniosku od naprawienia szkody lub gdy zachodzą wątpliwości co do dobrowolności zgody oskarżonego na skazanie bez rozprawy)²⁶. Skoro celem procesu karnego jest uwzględnienie prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego, przy jednoczesnym poszanowaniu jego godności (art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k.), to należałoby wysłuchać pokrzywdzonego przed wydaniem wyroku opartego na uprzed-

²² *Ibidem*, s. 53.

²³ E. Skrętowicz, *Postępowanie nakazowe – zagadnienia wybrane*, [w:] *Współczesne problemy procesu karnego i jego efektywności (Księga pamiątkowa Prof. A. Bulsiewiczza)*, red. A. Marek, M. Jeż-Ludwichowska [et al.], Toruń 2004, s. 350–351.

²⁴ Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U., nr 17, poz. 155).

²⁵ H. Paluszkiwicz, *Pierwszoinstancyjne wyrokowanie merytoryczne poza rozprawą w polskim procesie karnym*, Warszawa 2008, s. 33.

²⁶ Por. S. Waltoś, *Nowe instytucje w kodeksie postępowania karnego z 1997 r.*, „Państwo i Prawo” 1997, z. 8, s. 31; R.A. Stefański, *Wniosek prokuratora o skazanie oskarżonego bez rozprawy*, „Prokuratura i Prawo” 1998, nr 2, s. 56–57.

nim porozumieniu. *De lege lata* strony i osoby niebędące stronami, jeżeli ma to znaczenie dla ochrony ich praw lub interesów, mają prawo wziąć udział w posiedzeniu wówczas, gdy ustawa tak stanowi, chyba że ich udział jest obowiązkowy (art. 96 § 1 k.p.k.). Pokrzywdzony nie został zatem całkowicie pozbawiony prawa do uczestnictwa w czynnościach procesowych związanych ze skazaniem bez rozprawy. Kolejne zmiany przepisów o skazaniu bez rozprawy uwzględniły stanowisko pokrzywdzonego w przedmiocie wniosku o skazanie bez rozprawy. Postulowano także, aby stosowanie przepisów art. 335 i 387 k.p.k. miało miejsce tylko wówczas, gdy oskarżony przyzna się do winy²⁷.

Do 1 lipca 2015 r. wnioski o skazanie bez rozprawy nie zastępowały aktu oskarżenia, był sporządzany obok niego i stanowił propozycję prokuratora uzgodnioną z podejrzanym, skierowaną do sądu, aby sąd na posiedzeniu wymierzył mu karę lub zastosował określony w dołączonym wniosku środek karny²⁸. Ta unikalna konstrukcja procesowa – zgoda wyrażona w protokole przesłuchania w charakterze podejrzanego i wniosek dołączony do aktu oskarżenia z zapisem porozumienia – w praktyce zyskała wielu zwolenników, ale również dostrzeżono liczne problemy związane z wykładnią przepisów art. 335 i 343 k.p.k. i gwarancjami z nich wynikającymi.

R. Koper, porównując mediację i skazanie bez rozprawy, słusznie postuluje, że „w razie stwierdzenia przez sąd niespełnienia warunku prognostycznego na etapie posiedzenia prowadzonego w trybie art. 343 k.p.k., sąd winien dokonać wyboru między postępowaniem mediacyjnym a odwołaniem się do porozumienia stron”²⁹. Wcześniejsza mediacja nie stoi na przeszkodzie skazaniu bez rozprawy. Należy jednak pamiętać, że wyrażenia chęci porozumienia procesowego na etapie postępowania mediacyjnego nie można utożsamiać ze zgodą na skazanie bez rozprawy, z pominięciem ustaleń z organem procesowym (po przesłaniu sprawozdania mediacyjnego).

Institucja przewidziana w art. 335 k.p.k. znajduje zastosowanie tylko wówczas, jeśli zostaną spełnione warunki określone w ustawie, w tym gdy oskarżony (podejrzan) wyrazi zgodę na wystąpienie prokuratora z takim wnioskiem do sądu. Oczywiście zgoda ta nie może być dorozumiana, musi być niewątpliwa i wyraźna. Złożenie przez oskarżonego wniosku o oddalenie aktu oskarżenia powinno być traktowane jako ewentualne cofnięcie wyrażonej uprzednio zgody na ustalone procedowanie, a to stwarzało potrzebę wysłuchania oskarżonego w tej kwestii³⁰.

²⁷ Por. E. Kruk, *Kilka uwag na temat stosowania art. 335 i art. 387 kodeksu postępowania karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2000, nr 1, s. 88.

²⁸ Por. R.A. Stefański, *op. cit.*, s. 49–50; E. Kruk, *Wyrok skazujący na posiedzeniu sądu I instancji. Zagadnienia wybrane*, „Annales UMCS. Sectio G” 1998, Vol. XLV, s. 253.

²⁹ R. Koper, *Postępowanie mediacyjne a skazanie oskarżonego bez rozprawy*, „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 11–12, s. 70.

³⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2002 r., III KK 106/02, LEX nr 53328.

Problemy stosowania instytucji skazania bez rozprawy w latach 1998–2003 oraz uwagi przedstawicieli doktryny przyczyniły się do nowelizacji tej instytucji, uchwalonej na początku 2003 r. Nowela słusznie poszerzyła krąg spraw, które mogą być objęte wnioskiem o skazanie bez rozprawy, o czyny zagrożone karą do 10 lat pozbawienia wolności. Utrzymano przy tym przesłankę niebudzących wątpliwości okoliczności popełnienia przestępstwa, o ile postawa oskarżonego wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte (art. 335 § 1 *in fine* k.p.k.). Nowelizacja przepisów o skazaniu bez rozprawy upraszcza procedurę występowania z wnioskiem z art. 335 § 1 k.p.k. Wniosek o skazanie bez rozprawy można umieścić w akcie oskarżenia, natomiast uzasadnienie aktu oskarżenia można ograniczyć do wskazania okoliczności przemawiających za akceptacją takiego wniosku (art. 335 § 3 k.p.k.). W piśmiennictwie zaznacza się, że zabieg ten miał zachęcić prokuratorów do składania takich wniosków³¹. S. Waltoś, powołując się na dane z Ministerstwa Sprawiedliwości za lata 2000–2002, zauważył powściągliwość w składaniu wniosków o skazanie bez rozprawy (w 2000 r. – 4789, w 2001 r. – 6595, w pierwszym półroczu 2002 r. – 4062)³². Niechęć do sięgania po tę instytucję nie wynikała wyłącznie z jej nowego charakteru, ale przede wszystkim z tego, że ustawodawca nie uregulował istotnych kwestii, które uzupełniła nowela z 2003 r. Przepisy art. 343 § 1–3 k.p.k., regulujące nadzwyczajny wymiar kary i środków karnych, mają charakter prawnomaterialny³³. Normy te stanowią zatem *lex specialis* w stosunku do art. 60 k.k. i mogą mieć zastosowanie tylko i wyłącznie w razie uwzględnienia wniosku z art. 335 k.p.k. Od 1 lipca 2003 r. sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary również w innych przypadkach niż przewidziane w art. 60 § 1–4 k.k. oraz warunkowe zawieszenie kary, niezależnie od przesłanek z art. 69 § 1–3 k.k., o ile kara orzeczona nie przekroczy pięciu lat pozbawienia wolności, z zastosowaniem okresu próby do lat 10³⁴. Ponadto w świetle art. 343 § 2 pkt 3 k.p.k. ograniczenie skazania do orzeczenia środka karnego może nastąpić, jeżeli przypisany oskarżonemu występki jest zagrożony karą nieprzekraczającą pięciu lat pozbawienia wolności. Przedstawione rozwiązania normatywne stanowią zachętę dla oskarżonych i ich obrońców do zabiegania o dołączenie przedmiotowego wniosku. Z kolei prokurator zyskał dodatkowe możliwości w zakresie ukształtowania treści porozumienia, którego integralną częścią jest przecież propozycja rozstrzygnięć przedłożonych do akceptacji sądu. Ta sama nowela inkorporowała historyczny już przepis art. 474a

³¹ Por. S. Waltoś, *Główne nurty nowelizacji procedury karnej*, „Państwo i Prawo” 2003, z. 4, s. 15.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*, s. 16. Zob. też: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 2007 r., III KK 478/06, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 6, poz. 18 (wkładka).

³⁴ Por. T. Grzegorzczak, *Wybrane zagadnienia najnowszej nowelizacji procedury karnej*, „Państwo i Prawo” 2003, z. 8, s. 11.

§ 1 k.p.k., który uprawniał do rozpoznania na posiedzeniu wniosku o dobrowolne poddanie się karze, o ile został złożony przed rozprawą wyznaczoną w trybie uproszczonym.

Instytucja skazania bez rozprawy po 1 lipca 2003 r. zyskała zupełnie nowy charakter prawny. Pierwotna regulacja stanowiła jedynie o uproszczonym trybie postępowania, natomiast nowela pozwala na orzeczenie o prawnych konsekwencjach przypisania zarzucanego oskarżonemu czynu na odrębnych i korzystniejszych dla strony bierniej zasadach³⁵. W świetle art. 343 § 2 k.p.k. (obowiązującym od 1 lipca 2003 r.), uwzględniając wniosek z art. 335 k.p.k., sąd mógł: nadzwyczajnie złagodzić wymiar kary niezależnie od podstaw z art. 60 § 1–4 k.k., warunkowo zawiesić wykonanie kary niezależnie od przesłanek z art. 69 § 1–3 k.k. – przy czym nie można zastosować tego środka probacyjnego do kary pozbawienia wolności powyżej lat pięciu, a okres próby nie może przekroczyć 10 lat, można natomiast ograniczyć skazanie do orzeczenia środka karnego, jeżeli przypisany oskarżonemu występki jest zagrożony karą nieprzekraczającą pięciu lat pozbawienia wolności. Nowela z dnia 20 lutego 2015 r., z uwagi na materialnoprawny charakter tej regulacji, przenieśli ją do nowego art. 60a k.k. Na skutek noweli z dnia 11 marca 2016 r.³⁶ przepis art. 60a k.k. z dniem 15 kwietnia 2016 r. przestał obowiązywać. *De lege lata* sąd nie ma innych możliwości nadzwyczajnego złagodzenia kary lub poprzestania na orzeczeniu środka karnego niż te, które wynikają z przepisów Kodeksu karnego, stanowiących o przesłankach stosowania tych instytucji (art. 59, 60, 61 k.k.).

W piśmiennictwie wyrażono słuszną obawę, że skazywanie na posiedzeniu, które może być często stosowane, stawia pod znakiem zapytania zasadę publiczności³⁷, mimo że prokurator, oskarżony i pokrzywdzony mają prawo wziąć w nim udział. Pokrzywdzony może złożyć oświadczenie, że chce popierać akt oskarżenia obok prokuratora jako oskarżyciel posiłkowy najpóźniej na posiedzeniu. Prezes sądu lub sąd może zarządzić, że udział prokuratora, oskarżonego lub pokrzywdzonego jest obowiązkowy (art. 343 § 5 k.p.k.). W posiedzeniu mają prawo wziąć udział także inne strony, obrońcy i pełnomocnicy (art. 339 § 5 k.p.k.). Należy zauważyć, że publiczność posiedzeń wyrokowych w przedmiocie skazania bez rozprawy (art. 335 § 1 k.p.k.) nie powinna budzić poważniejszych zastrzeżeń. Ustawodawca nie wyłączył ani nie ograniczył publicznego procedowania w tym trybie. W przeciwieństwie do posiedzenia w trybie nakazowym każdy zainteresowany ma prawo do udziału w takim posiedzeniu. Ponadto w myśl art. 418a k.p.k. (w brzmieniu do 1 lipca 2015 r.) w przypadku wyrokowania poza rozprawą treść

³⁵ Por. *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, red. P. Hofmański, t. 2, Warszawa 2011, s. 382.

³⁶ Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U., poz. 437).

³⁷ Por. S. Waltoś, *Główne nurty nowelizacji procedury karnej*, „Państwo i Prawo” 2003, z. 4, s. 16.

wyroku należało udostępnić publicznie przez złożenie jego odpisu w sekretariaście sądu na okres siedmiu dni, o czym czyniono wzmiankę w protokole rozprawy. L.K. Paprzycki słusznie uważa, że

[...] nie ma żadnych przeszkód prawnych, by każdy zainteresowany uzyskał informacje o tym, kiedy i gdzie odbędzie się posiedzenie w określonej sprawie i nie ma przeszkód prawnych, by zainteresowana osoba była obecna na posiedzeniu, choć nie będzie ona miała prawa zabierać głosu i składać oświadczenia. Wobec tego wyrok także na takim posiedzeniu będzie ogłoszony publicznie, nawet jeżeli w miejscu odbywania posiedzenia nikt poza składem sądzącym nie będzie obecny³⁸.

W trakcie posiedzenia wyrokowego nie prowadzi się postępowania dowodowego w przedmiocie skazania bez rozprawy (art. 343 § 4 k.p.k.). Dane dotyczące osoby oskarżonego oraz wyniki wywiadu środowiskowego uznaje się za ujawnione bez odczytywania. Należy je jednak odczytać na żądanie oskarżonego lub obrońcy (art. 394 § 1 w zw. z art. 343 § 4 k.p.k.). Z uwagi na znikome zainteresowanie strony bierniej udziałem w tych posiedzeniach przepis art. 394 § 1 zd. 2 k.p.k. nie ma właściwie praktycznego zastosowania. W doktrynie zwrócono uwagę na dość niefortunną redakcję przepisu art. 343 § 4 k.p.k.³⁹ Trafnie zaznacza się, że uwzględnienie wniosku o skazanie bez rozprawy nie jest przesłanką rezygnacji z postępowania dowodowego, wyrok oparty na porozumieniu zapada dopiero po przeprowadzeniu posiedzenia, dlatego przepis należy interpretować w ten sposób, że wydanie wyroku skazującego na posiedzeniu nie wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego⁴⁰. Podzielić należy pogląd, że rezygnacja z przeprowadzenia postępowania dowodowego stanowi przejaw skrócenia postępowania⁴¹. Porozumienie zawarte na etapie postępowania przygotowawczego – przy założeniu, że okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości – może w zupełności wystarczyć do wydania wyroku skazującego na posiedzeniu. Należy przy tym pamiętać, że jeżeli sąd uzna, że nie zachodzą podstawy do uwzględnienia wniosku, sprawa podlega rozpoznaniu na zasadach ogólnych (art. 343 § 7 k.p.k.). Sąd Najwyższy trafnie zaznaczył, że

[...] skierowanie przez prokuratora, w trybie art. 335 § 1 k.p.k., uzgodnionego z oskarżonym wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy nie zwalnia sądu ani od skrupulatnego zapoznania się ze zgromadzonym w sprawie materiałem dowodowym, ani od dokonania dokładnej kontroli merytorycznej treści złożonego wniosku w zestawieniu z treścią aktów prawnych mających zastosowanie w rozpoznawanej sprawie. W przypadku stwierdzenia uchybień w treści takiego wniosku nie należało go uwzględnić, lecz doprowadzić do jego skorygowania bądź skierować sprawę do rozpoznania na rozprawie⁴².

³⁸ L.K. Paprzycki, *Komentarz do art. 418 a k.p.k.*, LEX 2015, teza 4.

³⁹ Por. *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, red. P. Hofmański, s. 386.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 386, 387.

⁴¹ Por. Z. Gostyński, *Zasada szybkości w nowym Kodeksie postępowania karnego*, [w:] *Nowy Kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe*, Kraków 1998, s. 381.

⁴² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2008 r., V KK 322/08, OSNwSK 2008, nr 1, poz. 2344.

W kontekście instytucji skazania bez rozprawy (art. 335, 343 k.p.k.) nie bez znaczenia pozostaje sytuacja i postawa pokrzywdzonego przestępstwem:

1. Od początku obowiązywania przepisów o skazaniu bez rozprawy aż do chwili obecnej nie uzależniono skuteczności wniosku z art. 335 k.p.k. od zgody lub co najmniej braku sprzeciwu pokrzywdzonego⁴³. W świetle nowego art. 337 § 1b k.p.k., jeżeli złożono wniosek o skazanie bez rozprawy (samoistny lub dołączony do aktu oskarżenia), jego odpis doręcza się ujawnionemu pokrzywdzonemu. Uwzględnienie wniosku jest możliwe tylko wówczas, jeżeli nie sprzeciwi się temu pokrzywdzony, należyście powiadomiony o terminie posiedzenia. Należy zatem zauważyć, że po 1 lipca 2015 r. pokrzywdzony nie tylko uzyskuje informacje o złożonym wniosku o skazanie bez rozprawy, ale również ma realny wpływ na jego uwzględnienie.
2. Udział pokrzywdzonego w posiedzeniu wyrokowym jest nieobowiązkowy. Jeżeli nie stawi się na posiedzenie i nie złoży na etapie postępowania przygotowawczego oświadczenia, że chce uzyskać status oskarżyciela posiłkowego ubocznego, traci uprawnienie do występowania w charakterze strony w postępowaniu rozpoznawczym. Ochronę interesów pokrzywdzonego należy wywieść z dyspozycji art. 343 § 3 k.p.k. Uzależnienie uwzględnienia wniosku z art. 335 k.p.k. od naprawienia szkody w całości lub części lub od zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę należy traktować jako zasadniczy przejaw ochrony interesów pokrzywdzonego. Odpowiednie stosowanie art. 341 § 3 k.p.k. może skutecznym porozumieniem procesowe w przedmiocie skazania bez rozprawy i *a contrario* doprowadzić do zerwania uprzednio zawartego konsensusu. Przepis, który zasadniczo stosuje się przy instytucji warunkowego umorzenia postępowania, zezwala na odroczenie posiedzenia i wyznaczenie odpowiedniego terminu na porozumienie się oskarżonego z pokrzywdzonym w kwestii naprawienia szkody lub zadośćuczynienia.

Istnieje poważna wątpliwość, czy wyznaczenie takiego terminu będzie wystarczające dla osiągnięcia porozumienia oraz czy kontakty oskarżonego z pokrzywdzonym nie doprowadzą do zerwania uprzednio zawartego porozumienia (na etapie postępowania przygotowawczego). O wiele lepszym rozwiązaniem wydaje się podjęcie takich ustaleń na etapie przedjurydykcyjnym. Wówczas bez konieczności przerywania lub odraczania posiedzenia sąd może zaakceptować zawarte uprzednio porozumienie lub postąpić zgodnie z treścią art. 343 § 7 k.p.k. Należy przyjąć, że na podstawie art. 49a w zw. z art. 16 § 2 k.p.k. prokurator powinien pouczyć pokrzywdzonego o prawie do złożenia wniosku, o którym mowa

⁴³ Por. P. Kardas, *Konsensualne sposoby rozstrzygania...*, s. 53.

w art. 46 § 1 k.k. Jeżeli pokrzywdzony nie złożył takiego wniosku, prezes sądu lub sąd może uznać udział pokrzywdzonego za obowiązkowy i tym samym umożliwić mu złożenie takiego wniosku⁴⁴.

W doktrynie zwrócono także uwagę na problem wyrokowania na posiedzeniu w przedmiocie skazania bez rozprawy, z pominięciem osoby pokrzywdzonego⁴⁵. Do chwili wejścia w życie noweli z dnia 27 września 2013 r. Kodeks postępowania karnego nie regulował kwestii doręczenia wniosku o skazanie bez rozprawy pokrzywdzonemu, co *de lege ferenda* postulowano już na początku obowiązywania tych przepisów⁴⁶. W omawianym okresie, jeżeli pokrzywdzony nie stawiał się na posiedzenie wyrokowe, mógł on w ogóle nie uzyskać informacji o uprzednio zawartym porozumieniu. Nie miało przy tym znaczenia, czy złożył na etapie postępowania przygotowawczego oświadczenie o wstąpieniu w prawa oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego. Należy jednak zwrócić uwagę, że obowiązek powiadomienia pokrzywdzonego o terminie posiedzenia i pouczenie o prawie wynikającym z art. 54 § 1 k.p.k. nie czyniły z niego zupełnie marginalizowanego uczestnika procesu. Pomimo licznych nowelizacji nie wprowadzono przepisu uzależniającego akceptację porozumienia od zgody pokrzywdzonego. W mojej ocenie należałoby *de lege ferenda* wprowadzić przepis nakazujący pokrzywdzonemu zajęcie pisemnego stanowiska w przedmiocie porozumienia z art. 335 k.p.k. Obecna regulacja art. 343 § 2 k.p.k. może okazać się niewystarczająca, tym bardziej jeżeli milczenie pokrzywdzonego zostanie potraktowane jako brak sprzeciwu.

Skazanie z pominięciem rozprawy nie wyłączyło kontroli formalnej aktu oskarżenia i dołączonego wniosku w trybie art. 335 k.p.k. Sąd badał, czy sprawa dotyczy występkę zagrożonego karą do 10 lat pozbawienia wolności, czy oskarżony rzeczywiście wyraził zgodę na skazanie bez rozprawy, czy okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości, a postawa oskarżonego wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte mimo nieprzeprowadzenia rozprawy oraz czy porozumienie nie wykracza poza ramy określone w art. 343 § 2 i 3 k.p.k.⁴⁷ Trzeba zwrócić uwagę, że niezależnie od modelu rozstrzygnięcia o odpowiedzialności karnej podstawę wszelkich rozstrzygnięć powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne (art. 2 § 2 k.p.k.). Porozumienie nie może być potwierdzone przez sąd, jeżeli ujawniono ujemną przesłankę procesową. Wówczas niezależnie od załączonego wniosku o skazanie bez rozprawy prezes sądu kieruje sprawę na posiedzenie w celu umorzenia postępowania.

⁴⁴ Por. T. Grzegorzczak, *Wniosek o naprawienie szkody w nowym prawie i postępowaniu karnym*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze*, z. 3, Warszawa 1997, s. 62.

⁴⁵ Por. K. Kurowska, *Konsensualne sposoby zakończenia postępowania karnego a sytuacja procesowa pokrzywdzonego*, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 4, s. 23.

⁴⁶ Po. R. Koper, *Warunki skazania oskarżonego wyrokiem bez rozprawy*, „Przełęcz Sądowy” 1999, nr 5, s. 74 i n.

⁴⁷ Por. *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, red. P. Hofmański, s. 387.

II. SKAZANIE BEZ ROZPRAWY PO 1 LIPCA 2015 R.

Głównym założeniem obszernej reformy procesu karnego było zwiększenie kontradiktoryjności rozprawy głównej. S. Waltoś ideę nowelizacji tłumaczy następująco:

Jeżeli na serio chcemy traktować zasadę kontradiktoryjności, to należy radykalnie zreformować dwa elementy, we wzajemnym odwrotnym kierunku: wyhamować sędziego przewodniczącego na rozprawie i zdecydowanie uaktywnić oskarżyciela publicznego, czyli prokuratora. [...] Nikt nie zamierza zmienić brzmienia art. 2 § 2 k.p.k., stosownie do którego podstawę wszelkich rozstrzygnięć powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne. Nikt w Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego nie wpadł na pomysł zlikwidowania tego przepisu lub jakiegось jego modyfikacji, mimo pełnej świadomości strukturalnych ograniczeń w docieraniu do prawdy⁴⁸.

Równie ważnym celem reformy była chęć odformalizowania procesu oraz skrócenia jego przebiegu.

Obszerne nowelizacje Kodeksu postępowania karnego z września 2013 r. i lutego 2015 r. istotnie zmieniły przepisy o skazaniu bez rozprawy. W uzasadnieniu do pierwszej nowelizacji czytamy:

Proponuje się rozszerzenie instytucji wniosku o skazanie bez rozprawy na wszystkie występki (proj. art. 335 § 1 k.p.k.). Zakres przedmiotowy spraw, w jakich może on być stosowany, był stopniowo poszerzany. W 1997 r. przyjęto, że chodzić ma tylko o występki zagrożone karą pozbawienia wolności do 5 lat, w 2003 r. objęto tą instytucją sprawy o czyny zagrożone taką karą do 10 lat. Obecnie sugeruje się objęcie nią wszystkich występków, bez względu na zagrożenie (tzn. także tych z zagrożeniem do 12 lat, gdyż innego tu nie ma). Ponadto za celowe uznano doprecyzowanie przepisu art. 343 k.p.k., poprzez urealnienie gwarancji procesowych pokrzywdzonego, który będzie miał zagwarantowane prawo sprzeciwu wobec wydania wyroku bez przeprowadzenia rozprawy (nowy § 3a), a także wyraźne zapisanie w § 3b, że sąd może uzależnić uwzględnienie wniosku od dokonania w nim wskazanej przez siebie zmiany, zaakceptowanej przez oskarżonego. Nie ma przy tym konieczności dodawania, że proponowana zmiana musi być także zaakceptowana przez oskarżyciela, albowiem w wypadku braku akceptacji z jego strony wniosek o skazanie bez rozprawy może po prostu cofnąć, co spowoduje konieczność rozpoznania sprawy na zasadach ogólnych. Dzięki temu zabiegowi jest nadzieja na zwiększenie roli instytucji skazania bez rozprawy⁴⁹.

W uzasadnieniu do drugiej noweli w zasadzie nie znajdujemy głębszego odniesienia do korektury pierwszej nowelizacji⁵⁰. Pierwsza zmiana obowiązywała w okresie od 9 listopada 2013 r. do 30 czerwca 2015 r., gdyż od 1 lipca 2015 r. obowiązują przepisy w brzmieniu nadanym nowelą z lutego 2015 r. Zasadna bę-

⁴⁸ S. Waltoś, *Kontradiktoryjność a prawda materialna*, [w:] *Kontradiktoryjność w polskim procesie karnym*, red. P. Wiliński, Warszawa 2013, s. 43.

⁴⁹ Druk nr 870, www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=870 [data dostępu: 28.02.2016], s. 15.

⁵⁰ Druk nr 2393, www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393 [data dostępu: 28.02.2016], s. 86 i n.

dzie zatem ocena tej instytucji w obecnym kształcie, natomiast zmiany zainicjowane pierwszą nowelą (notabene w większości potwierdzone drugą) zostaną pokrótce wskazane i omówione.

Ustawa z września 2013 r. rozszerzyła zakres przedmiotowy art. 335 k.p.k., dopuszczając skazanie bez rozprawy w sprawach o wszystkie występki. *De lege lata* stan ten nie uległ zmianie. W literaturze zwraca się uwagę, że nowa regulacja znacznie poszerzy możliwość stosowania instytucji skazania bez rozprawy w praktyce i przyczyni się do uproszczenia i przyspieszenia postępowania w wielu sprawach⁵¹. Można żywić obawę, czy instytucja skazania bez rozprawy w sprawach zagrożonych karą nawet 12 lat pozbawienia wolności będzie skutecznym narzędziem do realizacji zasady prawdy materialnej. Jako przykład można podać sprawę o rozbój (art. 280 § 1 k.k.), zagrożony w typie podstawowym właśnie tą karą. Jeżeli nie ma wątpliwości, że krąg sprawców został należycie ustalony, zaś pokrzywdzony należycie powiadomiony nie sprzeciwił się skazaniu bez rozprawy, wówczas nie ma przeszkód do konsensualnego zakończenia sprawy na posiedzeniu, nawet w sprawie o tak poważne przestępstwo. Problem powstaje w sytuacji, gdy obiektywnie stan faktyczny budzi wątpliwości, a prezes sądu kieruje sprawę na posiedzenie i dochodzi do skazania bez rozprawy, mimo faktycznego braku podstaw do wydania wyroku opartego na uprzednim porozumieniu. Rację ma P. Kardas, który uważa, że „sąd zobowiązany jest do oceny, czy wskazane jako podstawa odpowiedzialności przez strony porozumienia zdarzenie odpowiada kryteriom prawdziwości, w szczególności w ujęciu koherencyjnym. Stwierdzenie tej przesłanki otwiera drogę do akceptacji porozumienia w oparciu o konsensus stron”⁵². Stosunkowo szeroki wachlarz spraw objętych instytucją z art. 335 k.p.k. nie stwarza zagrożenia dla respektowania zasady prawdy materialnej, o ile sądy będą rzetelnie weryfikować podstawę i okoliczności zawartego porozumienia. W przeciwnym wypadku może dojść do „prywatyzacji” rozstrzygnięcia o odpowiedzialności karnej, gdyż wyrok oparty na takim porozumieniu nie tylko pozostaje w opozycji do zasady prawdy materialnej, ale również do innych celów procesu karnego, określonych w art. 2 § 1 k.p.k.

Nowela z lutego 2015 r. w ramach skazania bez rozprawy wprowadziła dwa tryby konsensualne: uproszczony i zwykły⁵³. W doktrynie można się spotkać też z innym rozróżnieniem: samodzielny wniosek o wydanie wyroku skazującego

⁵¹ Por. I. Pączek, *Wniosek o skazanie bez rozprawy po noweli k.p.k. z dnia 27 września 2013 r.*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 10, s. 70.

⁵² P. Kardas, *Zasada prawdy materialnej w perspektywie korespondencyjnej, koherencyjnej, pragmatycznej i konsensualnej teorii prawdy (kilka uwag na tle propozycji nowego ujęcia przepisów dotyczących postępowania dowodowego przed sądem pierwszej instancji oraz postępowania dowodowego w toku postępowania przygotowawczego)*, [w:] *Kontradyktoryjność w polskim procesie karnym*, s. 201.

⁵³ K.T. Boratyńska, M. Królikowski, [w:] *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2015, s. 723.

i wnioski prokuratora o wydanie wyroku skazującego dołączony do aktu oskarżenia⁵⁴. Niezależnie od przyjętej terminologii po nowelizacji z lutego 2015 r. występują dwa niezależne sposoby inicjowania postępowania w przedmiocie skazania bez rozprawy, oparte na podobnych przesłankach pozytywnych. Dotychczasowy przepis art. 335 § 1 k.p.k. został zastąpiony zupełnie nową regulacją, rzeczywiście upraszczającą inicjację postępowania po porozumieniu zawartym na etapie postępowania przygotowawczego. Samodzielny wniosek o wydanie na posiedzeniu wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kar lub innych środków przewidzianych za zarzucany mu występki (w tym środków kompensacyjnych) to nowa skarga inicjująca postępowanie przed sądem pierwszej instancji. Prokurator może wystąpić z takim wnioskiem, o ile oskarżony przyznaje się do winy i złoży wyjaśnienia. Po blisko 16 latach obowiązywania tej instytucji zrealizowano już dawno zgłaszany postulat przyznania się do winy⁵⁵ jako warunek *sine qua non* stosowania przepisów art. 335 i 387 k.p.k. Oczywistym jest, że aby doszło do skazania z pominięciem kontradiktoryjnej rozprawy, należy dokonać zobiektywizowanej oceny zdarzenia, przede wszystkim w oparciu o wyjaśnienia oskarżonego i jego przyznanie się do winy: „Chodzi o wyraźną, a nie tylko dorozumianą deklarację oskarżonego w tym zakresie”⁵⁶. Druga przesłanka w doktrynie została nazwana ustaleniem prawdy obiektywnej, w świetle złożonych wyjaśnień lub przeprowadzonych dowodów, jeżeli są konieczne dla oceny ich wiarygodności (art. 335 § 1 zd. 1 *in fine*, zd. 2)⁵⁷. Dokonanie czynności dowodowych w niezbędnym zakresie, potrzebnym do oceny złożonych wyjaśnień, stanowi minimalny i zarazem konieczny element respektowania zasady prawdy materialnej w tym postępowaniu. Jako trzecią przesłankę należy wskazać zgodę oskarżonego na skazanie bez konieczności przeprowadzenia rozprawy. Zgoda nie wynika z samego przyznania się do winy, lecz z faktu uzgodnienia z oskarżonym kar lub innych środków przewidzianych za występki. Nie stracił na aktualności następujący pogląd SN: „Wyrażenie zgody przez oskarżonego na skazanie złożone w trybie art. 335 § 1 k.p.k. nie zwalnia sądu, a wcześniej prokuratora, od obowiązku zbadania, czy oskarżony jest rzeczywiście winny popełnienia zarzucanego mu przestępstwa”⁵⁸. Po raz pierwszy ustawodawca zapewnił pokrzywdzonemu wpływ na konsensualne zakończenie postępowania. Uczynił to w art. 335 § 1 zd. 4 k.p.k., stanowiąc o uwzględnieniu w treści samodzielnego wniosku „prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego”, oraz w art. 343 § 2 k.p.k., gdzie *expressis ver-*

⁵⁴ Por. Z. Brodzisz, [w:] *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2015, s. 836 i n.

⁵⁵ Por. E. Kruk, *Kilka uwag na temat stosowania art. 335 i art. 387 kodeksu postępowania karnego*, s. 88.

⁵⁶ Por. Z. Brodzisz, *op. cit.*, s. 836.

⁵⁷ K.T. Boratyńska, M. Królikowski, *op. cit.*, s. 723.

⁵⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 sierpnia 2001 r., III KKN 372/99, LEX nr 52007.

bis uzależniono uwzględnienie wniosku od braku sprzeciwu pokrzywdzonego, należycie powiadomionego o terminie posiedzenia. Od 1 lipca 2015 r. jest to bezwzględny warunek do oceny prawidłowości wniosku złożonego w trybie art. 335 § 1 k.p.k. Jeżeli nie dołączono do wniosku oświadczenia pokrzywdzonego, z którego wynika brak sprzeciwu, należy uznać jego obecność na posiedzeniu za obowiązującą i odebrać od niego stosowne oświadczenie⁵⁹. Oświadczenie złożone na etapie postępowania przygotowawczego wymaga formy pisemnej, natomiast w trakcie posiedzenia dopuszcza się formę ustną do protokołu. Nie sposób zgodzić się z poglądem, że brak sprzeciwu może być także tylko dorozumiany przez nieusprawiedliwione niestawiennictwo pokrzywdzonego (prawidłowo zawiadomionego) na posiedzeniu⁶⁰. Taka wykładnia przepisu wydaje się sprzeczna z intencją ustawodawcy. Skoro nowy przepis art. 343 § 2 k.p.k. brzmi: „Uwzględnienie wniosku jest możliwe tylko wówczas, jeżeli nie sprzeciwi się temu pokrzywdzony, należycie powiadomiony o terminie posiedzenia”, to nie ma cienia wątpliwości, że ów pokrzywdzony powinien wyrazić swoje stanowisko, od którego zależy procedowanie na posiedzeniu w przedmiocie skazania w trybie art. 335 § 1 k.p.k.

Sprzeciw pokrzywdzonego skutkuje zwrotem sprawy prokuratorowi (art. 343 § 7 zd. 1 k.p.k.). Ponadto sąd może uzależnić uwzględnienie wniosku od dokonania w nim przez prokuratora wskazanej przez siebie zmiany, zaakceptowanej przez oskarżonego (art. 343 § 3 k.p.k.). *De lege ferenda* należałoby uzupełnić ten przepis o sformułowanie: „zaakceptowanej przez pokrzywdzonego i oskarżonego”. Ustawodawca dość niekonsekwentnie przyznaje uprawnienia pokrzywdzonemu, co należy ocenić krytycznie. Zmiana dokonana we wniosku może dotyczyć sytuacji pokrzywdzonego, o czym należałoby go poinformować i odebrać od niego stosowne oświadczenie.

Nowela z dnia 20 lutego 2015 r., oprócz przemodelowania trybu konsensualnego z art. 335 k.p.k., wprowadziła także nowe regulacje, dotąd nieznanne tej instytucji. W analizowanej instytucji samodzielnego wniosku z art. 335 § 1 k.p.k. nakazuje się poszerzenie postępowania dowodowego, jeżeli jest to konieczne dla zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa przed ich utratą, zniekształceniem lub zniszczeniem. Należy w tym zakresie przeprowadzić czynności procesowe, a zwłaszcza dokonać oględzin (w razie potrzeby z udziałem biegłego), przeszukania lub czynności wymienionych w art. 74 § 2 pkt 1 w stosunku do osoby podejrzanej oraz przedsięwziąć wobec niej inne niezbędne czynności, nie wyłączając pobrania krwi, włosów i wydzielin organizmu (art. 335 § 1 zd. 3 k.p.k.). W literaturze zwrócono uwagę, że „chodzi tu zatem przede wszystkim o czynno-

⁵⁹ Por. M. Królikowski, A. Sakowicz, [w:] *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, red. A. Sakowicz, s. 761.

⁶⁰ Por. Z. Brodzisz, *op. cit.*, s. 868.

ści mające na celu zabezpieczenie dowodów, a nie ich formalne przeprowadzanie⁶¹. Uzgodnienie może obejmować też wydanie określonego rozstrzygnięcia w przedmiocie poniesienia kosztów procesu (art. 335 § 1 zd. 5 k.p.k.). Przed dodaniem tego przepisu za dopuszczalnością porozumienia w przedmiocie kosztów opowiedział się SN: „Związanie sądu orzekającego w trybie art. 335 k.p.k. i art. 343 k.p.k. wnioskiem umieszczonym przez prokuratora w akcie oskarżenia dotyczy również rozstrzygnięcia o kosztach procesu⁶². We wcześniejszym judykacie SN wyraził stanowisko przeciwne: „Zgodnie z art. 335 § 1 k.p.k. uzgodnienie pomiędzy prokuratorem a oskarżonym może dotyczyć jedynie kar i środków karnych, nie zaś kosztów i opłat. W konsekwencji, nawet wówczas, gdy porozumienie obejmuje te kwestie, sąd nie narusza prawa procesowego, orzekając co do nich odmiennie⁶³. Ta niespójność w orzecznictwie *de lege lata* nie ma większego znaczenia, gdyż o dopuszczalności porozumienia w tym zakresie stanowi art. 335 § 1 zd. ostatnie k.p.k. Konsensus w tym zakresie jest dopuszczalny w przypadku wystąpienia z samodzielnym wnioskiem oraz gdy wniosek jest dołączony do aktu oskarżenia. Porozumienie w przedmiocie kosztów ma charakter fakultatywny, w razie jego braku sąd rozstrzyga na zasadach ogólnych⁶⁴.

Ustawodawca zdecydował się pozostawić dotychczasową formę inicjacji postępowania w przedmiocie skazania bez rozprawy. W świetle art. 335 § 2 k.p.k. prokurator może dołączyć do aktu oskarżenia wnioski o wydanie na posiedzeniu wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kar lub innych środków przewidzianych za zarzucany mu występki, uwzględniających też prawnie chronione interesy pokrzywdzonego, jeżeli okoliczności popełnienia przestępstwa i wina oskarżonego nie budzą wątpliwości, a oświadczenia dowodowe złożone przez oskarżonego nie są sprzeczne z dokonanymi ustaleniami. Do wniosku stosuje się odpowiednio § 1 zd. 5 i § 3 zd. 2. Do aktu oskarżenia nie stosuje się przepisów art. 333 § 1 i 2. Konsekwencją nieuwzględnienia samodzielnego wniosku z art. 335 § 1 k.p.k. jest zwrot sprawy prokuratorowi (art. 343 § 7 zd. 1 k.p.k.) w celu uzupełnienia postępowania przygotowawczego, z zachowaniem praw jego uczestników, tak aby następnie wystąpić ze zwykłym aktem oskarżenia. Natomiast w razie nieuwzględnienia wniosku dołączonego do aktu oskarżenia sprawa podlega rozpoznaniu na zasadach ogólnych, a prokurator w terminie siedmiu dni od dnia posiedzenia dokonuje czynności z art. 333 § 1 i 2 k.p.k., które towarzyszą inicjacji postępowania sądowego na zasadach ogólnych. W przypadku akceptacji

⁶¹ S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego – komentarz do art. 335 k.p.k.*, LEX 2016, teza 29.

⁶² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2012 r., III KK 414/11, LEX nr 1119524.

⁶³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2007 r., V KK 421/06, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 397. Podobnie: S. Steinborn, *Porozumienia w polskim procesie karnym*, s. 166–167.

⁶⁴ Por. S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego...*, teza 10.

wniosku dołączonego do aktu oskarżenia czynności te są wyłączone, co niewątpliwie stanowi element odformalizowania tego trybu inicjacji procesu.

Na tle prowadzonych rozważań należy się zastanowić nad zasadnością dwutorowości postępowania w przedmiocie skazania bez rozprawy. Redukcja formalizmu procesowego, która notabene była głównym impulsem do szeroko zakrojonych zmian w procedurze karnej, przemawia za rezygnacją z trybu uregulowanego obecnie w art. 335 § 2 k.p.k. i pozostawieniem jedynie tzw. samodzielnego wniosku o skazanie bez rozprawy, zwanego także samoistnym⁶⁵ lub konsensualnym trybem uproszczonym⁶⁶. Skoro postępowanie w przedmiocie skazania bez rozprawy uznaje się „wyłącznie za odrębną instytucję procesową, której cechą jest odmienny (alternatywny) wobec rozprawy sposób wydania wyroku, charakteryzujący się pewnymi uproszczeniami i specyficznymi, odmiennymi od obecnych w zasadniczym nurcie rozpoznania sprawy, regulacjami”⁶⁷, to zmiana dokonana ostatecznie nowelą z lutego 2015 r. uzupełnia i koryguje przesłanki stosowania tej instytucji oraz *a contrario* wprowadza dwa niezależne tryby inicjacji postępowania sądowego w przedmiocie skazania bez rozprawy. Należy zauważyć, że przepis art. 335 § 1 zd. 1 k.p.k. nie ma zastosowania w przypadku wniosku o skazanie bez rozprawy dołączonego do aktu oskarżenia. Ustawodawca dopuszcza zatem skazanie bez rozprawy w sytuacji, gdy oskarżony przyzna się do winy i złoży wyjaśnienia w sprawie (art. 335 § 1 k.p.k.) oraz gdy nie przyznaje się do winy, ale okoliczności popełnienia przestępstwa i wina oskarżonego nie budzą wątpliwości, a oświadczenia dowodowe złożone przez oskarżonego nie są sprzeczne z dokonanymi ustaleniami (art. 335 § 2 k.p.k.). Na pierwszy rzut oka widać pewną niekonsekwencję ustawodawcy. Z jednej strony dokonuje klaryfikacji przesłanek skorzystania z instytucji skazania bez rozprawy (art. 335 § 1 k.p.k.), z drugiej zaś kurczowo trzyma się dotychczasowego modelu skazania bez rozprawy. W gruncie rzeczy nowy stan prawny stwarza szersze możliwości do inicjowania postępowań o charakterze konsensualnym. Niemniej *de lege ferenda* należałoby pozostawić tryb z art. 335 § 1 k.p.k., który podkreśla odrębność tej instytucji procesowej oraz spełnia po części dotychczasowe postulaty doktryny i judykatury.

W kontekście rozważań o instytucji skazania bez rozprawy należy się zastanowić nad charakterem samoistnego wniosku o skazanie bez rozprawy. W doktrynie wnioski z art. 335 § 1 k.p.k. uznano za tzw. substytut aktu oskarżenia⁶⁸, ponieważ samoistny wniosek o skazanie bez rozprawy zastępuje akt oskarżenia i inicju-

⁶⁵ *Ibidem*, teza 20.

⁶⁶ Por. K.T. Boratyńska, M. Królikowski, *op. cit.*, s. 723.

⁶⁷ H. Paluszkiewicz, *Pierwszoinstancyjne wyrokowanie merytoryczne...*, s. 372.

⁶⁸ H. Paluszkiewicz, [w:] K. Dudka, H. Paluszkiewicz, *Postępowanie karne*, Warszawa 2015, s. 371: „Substytutem aktu oskarżenia nazywamy taką skargę zasadniczą, która spełnia te same co akt oskarżenia funkcje (zwłaszcza funkcję inicjacyjną, obligacyjną, programową), zawiera żądanie rozstrzygnięcia o konsekwencjach czynu osoby wskazanej w skardze i jest wnoszona w zastępstwie (zamiast) aktu oskarżenia”.

je postępowanie przed sądem pierwszej instancji. Skarga ta jest pismem procesowym, dlatego winna spełniać wymogi formalne pisma procesowego (art. 119 § 1 k.p.k.). Ponadto powinna zawierać elementy właściwe dla zwykłego aktu oskarżenia, wskazane w art. 332 § 1 pkt 1–5 k.p.k. (art. 335 § 3 zd. 1 k.p.k.). Uzasadnienie wniosku ogranicza się do wskazania dowodów świadczących o tym, że okoliczności popełnienia czynu i wina oskarżonego nie budzą wątpliwości oraz że cele postępowania zostaną osiągnięte bez przeprowadzenia rozprawy (art. 335 § 3 zd. 2 k.p.k.). Analiza tych regulacji wskazuje na zbieżność wymogów formalnych z aktem oskarżenia, z wyraźną redukcją niektórych elementów. Rozważając w tym kontekście dwutorowość inicjacji postępowania opartego na uprzednim porozumieniu, zasadna wydaje się rezygnacja z trybu określonego w art. 335 § 2 k.p.k. Skoro zakładamy wprowadzenie uproszczenia wszczęcia omawianego trybu, to pozostawienie dawnej regulacji i nowej (jako alternatywnych form inicjacji procesu) mija się z założeniem reformy, która polega przecież na usprawnieniu i odformalizowaniu procesu. W świetle art. 335 § 4 k.p.k., jeżeli sąd nie uwzględnił samodzielnego wniosku o skazanie bez rozprawy i zwrócił sprawę prokuratorowi, ponowne wystąpienie z wnioskiem jest możliwe, jeżeli nastąpiło z przyczyn wskazanych w art. 343 § 1, 2 lub 3. W innym wypadku ponowienie wniosku jest niemożliwe.

W dalszym ciągu nie uregulowano kwestii uprawnienia do cofnięcia wniosku o skazanie bez rozprawy. I. Nowikowski uważa, że

[...] cofnięcie czynności dokonanej przez stronę staje się bowiem możliwe, jeżeli między dokonaniem tej czynności a jej skutkiem upływa pewien czas. To opóźnienie w powstaniu skutków związanych z przedsięwzięciem czynności pozwala na złożenie oświadczenia o cofnięciu środka zaradkowego, aby można było zapobiec skutkom związanym z jego wniesieniem⁶⁹.

W związku z powyższym – za S. Steinbornem – należy przyjąć, że wniosek prokuratora, o którym mowa w art. 335 § 1 k.p.k., może zostać cofnięty⁷⁰. Uważam, że jest to możliwe do czasu rozpoczęcia posiedzenia sądu, ewentualnie można dopuścić cofnięcie w trakcie posiedzenia, jeżeli np. nie doszło w czasie jego prowadzenia do ostatecznego porozumienia oskarżonego z pokrzywdzonym. Podobna sytuacja może mieć miejsce, gdy wniosek o skazanie bez rozprawy dołączono do aktu oskarżenia. Wówczas cofnięcie wniosku nie skutkuje zwrotem sprawy prokuratorowi, tylko rozpoznaniem sprawy na zasadach ogólnych. Prawo do cofnięcia wniosku z art. 335 § 1 i 2 k.p.k. wynika, po pierwsze, z istoty samego porozumienia, a po drugie – z fakultatywności inicjowania i procedowania w tym trybie. Zauważyć również należy, że między zawartym porozumieniem w trakcie

⁶⁹ I. Nowikowski, *Odwoływalność czynności procesowych stron w polskim procesie karnym*, Lublin 2001, s. 175.

⁷⁰ S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego...*, teza 32.

postępowania przygotowawczego a terminem rozpoznania sprawy na posiedzeniu często upływa dużo czasu. W tym okresie sąd może zwrócić się o dokonanie modyfikacji wniosku, której nie zaakceptuje oskarżony (art. 343 § 3 k.p.k.). Taka okoliczność przemawia między innymi za cofnięciem wniosku.

III. SKAZANIE BEZ ROZPRAWY W ŚWIETLE USTAWY Z DNIA 11 MARCA 2016 R.

Instytucja skazania bez rozprawy stała się przedmiotem kolejnej reformy, która została zainicjowana przez obecną Radę Ministrów. Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Druk sejmowy 207)⁷¹ odwraca nowelizacje k.p.k., które weszły w życie dnia 1 lipca 2015 r. W uzasadnieniu do projektu czytamy:

Celem przedłożonego projektu jest modyfikacja modelu postępowania karnego w kierunku przywrócenia aktywniejszej roli sądu w toku procesu, zmierzająca do zapewnienia w maksymalnym stopniu zgodności ustaleń faktycznych w perspektywie zasady prawdy materialnej, jak również zwiększająca efektywność ścigania. Proponowana reforma zakłada powrót do modelu procesu karnego zachowującego nadrzędność prawdy materialnej, w którym kontradiktoryjność stanowi jedną z zasad procesu, ułatwiającą dotarcie do prawdy.

Projektowana reforma nie stanowi całkowitego odwrócenia zmian wprowadzonych na mocy ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U., poz. 1247 z późn. zm.)⁷².

Zacząć trzeba od tego, że nowela z dnia 11 marca 2016 r. nie eliminuje dwóch trybów inicjacji postępowania w przedmiocie skazania bez rozprawy, opartych na uprzednim porozumieniu. W mojej ocenie projektodawca powinien przemyśleć, czy ta podwójna konstrukcja – oparta przecież w większości na tych samych przesłankach pozytywnych – jest niezbędna w praktyce. Skoro instytucja skazania bez rozprawy stanowi przejaw uproszczenia postępowania, zaś samoistny wniosek o skazanie bez rozprawy zawiera najważniejsze elementy aktu oskarżenia⁷³ (art. 335 § 3 zd. 1 k.p.k.), to za niecelowe należy uznać dyferencjowanie tych skarg inicjujących postępowanie, z założenia i w praktyce odformalizowane. W świetle § 112 regulaminu prokuratorskiego⁷⁴, jeżeli po dokonaniu uzgodnień, o których mowa w art. 335 § 1 k.p.k., nastąpi zmiana lub uzupełnienie zarzu-

⁷¹ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?id=81FBEDF78E1591ABC-1257F47004A6BD3 [data dostępu: 07.03.2016].

⁷² Druk sejmowy nr 207, s. 1, www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=207 [data dostępu: 07.03.2016].

⁷³ Szerzej: M. Jeznach, *Akt oskarżenia*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 11, s. 103 i n.

⁷⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 września 2014 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U., poz. 1218 ze zm.).

tów podejrzanemu, dokonuje się ponownych uzgodnień w tym zakresie. Mając na uwadze dyspozycję art. 335 § 4 zd. 1 k.p.k. i art. 343 § 3 k.p.k., ponowne wystąpienie z wnioskiem z art. 335 § 1 k.p.k. będzie możliwe, o ile zmiany zaakceptuje oskarżony i *de lege ferenda* należałoby to uprawnienie przydać także pokrzywdzonemu. *De lege lata* i *de lege ferenda* nie widać zatem potrzeby utrzymania instytucji z art. 335 § 2 k.p.k.

Wracając na grunt zmian uchwalonych, należy zauważyć, że w odniesieniu do omawianej instytucji mają one charakter uzupełniająco-korygujący. Nowy art. 335 § 1a k.p.k. zawiera propozycję stosowania do wniosku z art. 335 § 1 k.p.k. wszystkich przepisów rozdziału 40 (*Wstępna kontrola oskarżenia*), z wyjątkiem art. 344a⁷⁵. Zmiana ta rzeczywiście zasługuje na pozytywną ocenę, co wyraża w swojej opinii Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego RP⁷⁶. Inne opinie do projektu sygnalizują jedynie wadliwe odesłanie do uchylonego art. 345 k.p.k., które w toku prac legislacyjnych zostało zmienione. Cieszy fakt, że uchwalone zmiany nie przemodelują omawianej instytucji w zupełnie innym kierunku. Odwrócenie reformy uchwalonej przez Sejm poprzedniej kadencji ożywiło i tak dynamiczną dyskusję nad modelem polskiego procesu karnego. Ustawodawca mógł przecież zrezygnować z nowego art. 335 § 1 k.p.k. i ze zmian w art. 343 k.p.k., powracając do regulacji w brzmieniu nadanym nowelą ze stycznia 2003 r. Szczęśliwie zdecydował się jedynie na korekturę obowiązujących przepisów, co zasługuje na akceptację. Wracając do oceny nowego art. 335 § 1a k.p.k., należy jej dokonać w powiązaniu ze zmienionym brzmieniem § 3 tego przepisu. Ustawodawca nie tylko odsyła do odpowiedniego stosowania przepisów 337–347 k.p.k., ale również *expressis verbis* wskazuje, które przepisy rozdziału 39 należy stosować odpowiednio do samodzielnego wniosku o skazanie bez rozprawy. Dołączenie listy ujawnionych pokrzywdzonych (art. 333 § 3 k.p.k.) i informacja o przesłaniu aktu (art. 334 k.p.k.) są kolejnymi wymogami formalnymi procedowania w trybie art. 335 § 1 k.p.k. Nowela z dnia 11 marca 2016 r. nie zmienia treści art. 334 k.p.k. w kierunku wzmocnienia pozycji pokrzywdzonego, którego *de lege lata* i w świetle tej ustawy nie należy zawiadamiać o przesłaniu wniosku z art. 335 § 1 k.p.k., natomiast należy go zawiadomić o przesłaniu aktu oskarżenia z wnioskiem o skazanie bez rozprawy (art. 334 § 3 w zw. z art. 335 § 3 k.p.k.). Przyjęte różnicowanie, notabene zupełnie nieuzasadnione, osłabia pozycję pokrzywdzonego

⁷⁵ W świetle projektowanego art. 344a k.p.k.: „§ 1. Sąd przekazuje sprawę prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia, jeżeli akta sprawy wskazują na istotne braki tego postępowania, zwłaszcza na potrzebę poszukiwania dowodów, zaś dokonanie niezbędnych czynności przez sąd powodowałoby znaczne trudności. § 2. Przekazując sprawę prokuratorowi, sąd wskazuje kierunek uzupełnienia, a w razie potrzeby także odpowiednie czynności, jakie należy przedsięwziąć. § 3. Na postanowienie, o którym mowa w § 1, służy stronom zażalenie”.

⁷⁶ Opinia Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego RP z dnia 29 lutego 2016 r. (BSA II – 021 – 38/16), s. 16–17, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/CC7AB6DB0551BFC0C1257F6B003FC-B99/%24File/207-005.pdf> [data dostępu: 06.03.2016].

w przypadku kierowania samodzielnego wniosku, co pozostaje w sprzeczności z obowiązującym brzmieniem art. 335 § 1 zd. 4 k.p.k., nakazującym uwzględnienie prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego. Prawo do informacji należy traktować jako jeden z instrumentów ochrony pokrzywdzonego przestępstwem.

W opinii Krajowej Izby Radców Prawnych⁷⁷ zwrócono uwagę na wyłowienie niespójności między treścią art. 335 § 2 zd. 1 k.p.k. a dyspozycją art. 335 § 3 zd. 2 k.p.k., określającego składniki uzasadnienia wniosku o skazanie bez przeprowadzenia rozprawy. Słusznie dodano w ustawie z dnia 11 marca 2016 r. warunek prognostyczny, związany z oceną postawy oskarżonego, co po uchwaleniu zmiany będzie harmonizować z art. 335 § 1 i 387 k.p.k. Pominięcie regulacji związanej z oceną postawy oskarżonego w art. 335 § 2 k.p.k. *de lege lata* godzi w interesy pokrzywdzonego. Ta sama nowela z lutego 2015 r. wprowadziła zbędne zróżnicowanie przesłanek, stanowiąc w art. 335 § 1 k.p.k.: „[...] a postawa oskarżonego wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte” – i ku zaskoczeniu pomijając tę przesłankę w art. 335 § 2 k.p.k. Ocena postawy oskarżonego może wynikać z naprawienia szkody, zwykłej skruchy czy zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Ta przesłanka zakłada konieczność rozważenia w świetle zgromadzonego materiału dowodowego stosunku sprawcy do czynu i osoby pokrzywdzonego⁷⁸. Uchwalona zmiana nie tylko uzupełnia katalog przesłanek z art. 335 § 2 k.p.k., ale przede wszystkim stanowi krok ku wzmocnieniu pozycji pokrzywdzonego w procesie karnym.

W świetle nowego art. 335 § 2a k.p.k. prokurator, uzgadniając z oskarżonym treść wniosku, o którym mowa w § 1 lub 2, poucza go o treści art. 447 § 5. O pouczeniu zamieszcza się adnotację w aktach sprawy. Ostatecznie zrezygnowano ze zmiany art. 447 § 5 k.p.k.⁷⁹, gdyż w trakcie procesu legislacyjnego zdecydowano o pozostawieniu art. 343a k.p.k. Projektowane pouczenie niewątpliwie zasługuje na pozytywną ocenę. Pouczenie oskarżonego, że nie może formułować w apelacji zarzutu rażącej niewspółmierności kary, środka karnego lub innego środka, a także opierać jej na wyknięciu błędów w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, sprawia, że oskarżony (np. niekorzystający z pomocy obrońcy) jest w większym stopniu świadomy konsekwencji wynikających z zawartego porozumienia.

⁷⁷ Opinia Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 5 lutego 2016 r. (230/16), s. 25–26, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/0F886B16326355A1C1257F5400517C71/%24File/207-001.pdf> [data dostępu: 06.03.2016].

⁷⁸ Por. A. Bogusłowicz, „*Postępowanie skrócone*” – klasyczna forma konsensualnego sposobu zakończenia postępowania karnego, „*Prokuratura i Prawo*” 2006, nr 4, s. 65.

⁷⁹ Sprawozdanie Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Druk nr 276, s. 33, www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=276 [data dostępu: 07.03.2016].

PODSUMOWANIE

Instytucja skazania bez rozprawy – mimo wątpliwości, jakie rodziły się przy jej wprowadzaniu – na trwałe wpisała się do polskiego procesu karnego. Kwestią naturalną wydaje się ustawiczna chęć korektury przepisów art. 335 i 343 k.p.k., w tym poszerzenia zakresu przedmiotowego tej instytucji. Przedmiotowa instytucja pozwala na zakończenie postępowania bez wdawania się w spór na rozprawie. W sprawach o mniejszym ciężarze gatunkowym stanowi „katalizator” sądownego rozpoznania sprawy.

Poszerzenie zakresu przedmiotowego spraw objętych porozumieniem (w 2003 i 2013 r.) należy odczytywać jako impuls do konsensualnego rozstrzygnięcia spraw karnych. Oczywiście nie można z tego wywieść zasady konsensualnego rozstrzygnięcia większości spraw. Nie każda sprawa, nawet o drobny występki, nadaje się do konsensualnego zakończenia. *De lege ferenda* zasadne wydaje się wprowadzenie przepisu nakazującego zajęcie pisemnego stanowiska przez pokrzywdzonego w przedmiocie skazania bez rozprawy. Skoro ustawodawca nakazuje chronić interesy pokrzywdzonego, przy jednoczesnym poszanowaniu jego godności, to należałoby umożliwić mu zajęcie stanowiska w kwestii porozumienia. Brak sprzeciwu lub milczenie, przy braku określonego w ustawie terminu na zajęcie stanowiska, niekoniecznie musi oznaczać zgodę. Jeżeli nie dołączono do wniosku takiego pisemnego oświadczenia pokrzywdzonego o braku sprzeciwu, należy uznać jego obecność za obowiązkową i odebrać od niego stosowne oświadczenie. *De lege ferenda* należałoby taką normę dodać do art. 343 k.p.k.

Szeroki wachlarz spraw objętych regulacją art. 335 § 1 i 2 k.p.k. nie stwarza zagrożenia dla respektowania zasady prawdy materialnej, o ile sądy będą rzetelnie weryfikować podstawę i okoliczności zawartego porozumienia.

Dwutorowość inicjacji postępowania w przedmiocie skazania bez rozprawy (wniosek samoistny i niesamoistny) i rozbieżność niektórych przesłanek pozytywnych nie wydaje się dobrym rozwiązaniem. *De lege ferenda* należałoby pozostawić tryb z art. 335 § 1 k.p.k., który podkreśla odrębność instytucji oraz wpisuje się w dotychczasowe wnioski doktryny i judykatury.

Projektowana reforma, która obecnie jest przedmiotem prac Sejmu RP (Druk sejmowy 207) nie zmienia istotnie charakteru omawianej instytucji. Propozycje zawarte w projekcie należałoby odczytywać jako krok w dobrym kierunku, sprzyjającym zawieraniu porozumień procesowych, szczególnie na etapie przed-sądowym.

BIBLIOGRAFIA

- Bogusławowicz A., „*Postępowanie skrócone*” – klasyczna forma konsensualnego sposobu zakończenia postępowania karnego, „*Prokuratura i Prawo*” 2006, nr 4.
- Boratyńska K.T., Królikowski M., [w:] *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2015.
- Brodzisz Z., [w:] *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2015. Druk nr 207, www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=207 [data dostępu: 07.03.2016].
- Druk nr 870, www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=870 [data dostępu: 28.02.2016].
- Druk nr 2393, www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393 [data dostępu: 28.02.2016].
- Fanchiotti V., *Negotiated Justice in Italy*, [w:] *Settlements in Criminal Procedures*, „*Archivum Iuridicum Cracoviense*” 1998–1999, Vol. XXXI–XXXII.
- Gostyński Z., *Zasada szybkości w nowym Kodeksie postępowania karnego*, [w:] *Nowy Kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe*, Kraków 1998.
- Grzegorzczak T., *Wniosek o naprawienie szkody w nowym prawie i postępowaniu karnym*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze*, z. 3, Warszawa 1997.
- Grzegorzczak T., *Wybrane zagadnienia najnowszej nowelizacji procedury karnej*, „*Państwo i Prawo*” 2003, z. 8.
- Jasiński W., *Instytucja skazania bez rozprawy (art. 335 k.p.k.) oraz dobrowolnego poddania się odpowiedzialności karnej (art. 387 k.p.k.) na tle naczelnych zasad procesu karnego*, „*Prokuratura i Prawo*” 2005, nr 9.
- Jeznach M., *Akt oskarżenia*, „*Prokuratura i Prawo*” 2006, nr 11.
- Kardas P., *Konsensualne sposoby rozstrzygania w świetle nowelizacji kodeksu postępowania karnego z dnia 10 stycznia 2003 r.*, „*Prokuratura i Prawo*” 2004, nr 1.
- Kardas P., *Zasada prawdy materialnej w perspektywie korespondencyjnej, koherencyjnej, pragmatycznej i konsensualnej teorii prawdy (kilka uwag na tle propozycji nowego ujęcia przepisów dotyczących postępowania dowodowego przed sądem pierwszej instancji oraz postępowania dowodowego w toku postępowania przygotowawczego)*, [w:] *Kontradycyjność w polskim procesie karnym*, red. P. Wiliński, Warszawa 2013.
- Kodeks postępowania karnego – komentarz*, red. P. Hofmański, t. 2, Warszawa 2011.
- Koper R., *Postępowanie mediacyjne a skazanie oskarżonego bez rozprawy*, „*Prokuratura i Prawo*” 1999, nr 11–12.
- Koper R., *Warunki skazania oskarżonego wyrokiem bez rozprawy*, „*Przegląd Sądowy*” 1999, nr 5.
- Królikowski M., Sakowicz A., [w:] *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2015.
- Kruk E., *Kilka uwag na temat stosowania art. 335 i art. 387 kodeksu postępowania karnego*, „*Prokuratura i Prawo*” 2000, nr 1.
- Kruk E., *Korzenie i koncepcja konsensualizmu w postępowaniu karnym*, „*Annales UMCS. Sectio G*” 2001, Vol. XLVIII.
- Kruk E., *Wyrok skazujący na posiedzeniu sądu I instancji. Zagadnienia wybrane*, „*Annales UMCS. Sectio G*” 1998, Vol. XLV.
- Kurowska K., *Konsensualne sposoby zakończenia postępowania karnego a sytuacja procesowa pokrzywdzonego*, „*Prokuratura i Prawo*” 2002, nr 4.
- Kuśmierczyk M., *Czy jesteśmy skazani na porozumienia procesowe?*, [w:] *Ocena funkcjonowania porozumień procesowych w praktyce wymiaru sprawiedliwości*, red. C. Kulesza, Warszawa 2009.
- Nowikowski I., *Odwoływalność czynności procesowych stron w polskim procesie karnym*, Lublin 2001.

- Opinia Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 5 lutego 2016 r. (230/16), <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/0F886B16326355A1C1257F5400517C71/%24File/207-001.pdf> [data dostępu: 06.03.2016].
- Opinia Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego RP z dnia 29 lutego 2016 r. (BSA II – 021 – 38/16), <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/CC7AB6DB0551BFC0C1257F6B003FCB99/%24File/207-005.pdf> [data dostępu: 06.03.2016].
- Paluszkiwicz H., [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, t. 3, cz. 2: *Zasady procesu karnego*, red. P. Wiliński, Warszawa 2013.
- Paluszkiwicz H., [w:] K. Dudka, H. Paluszkiwicz, *Postępowanie karne*, Warszawa 2015.
- Paluszkiwicz H., *Pierwszoinstancyjne wyrokowanie merytoryczne poza rozprawą w polskim procesie karnym*, Warszawa 2008.
- Paprzycki L.K., *Komentarz do art. 418 a k.p.k.*, LEX 2015.
- Pączek I., *Wniosek o skazanie bez rozprawy po noweli k.p.k. z dnia 27 września 2013 r.*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 10.
- Rogosiński P., *Dobrowolne poddanie się oskarżonego odpowiedzialności karnej*, „Państwo i Prawo” 2000, z. 9.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 września 2014 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U., poz. 1218 ze zm.).
- Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw*, www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?id=81FBEDF78E1591ABC1257F47004A6BD3 [data dostępu: 07.03.2016].
- Skorupka J., *Znaczenie porozumień procesowych dla modelu postępowania przygotowawczego*, [w:] *Ocena funkcjonowania porozumień procesowych w praktyce wymiaru sprawiedliwości*, red. C. Kulesza, Warszawa 2009.
- Skřętowicz E., *Postępowanie nakazowe – zagadnienia wybrane*, [w:] *Współczesne problemy procesu karnego i jego efektywności (Księga pamiątkowa Prof. A. Bulsiewicza)*, red. A. Marek, M. Jeż-Ludwichowska [et al.], Toruń 2004.
- Sprawozdanie Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Druk nr 276, www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=276 [data dostępu: 07.03.2016].
- Stefański R.A., *Wniosek prokuratora o skazanie oskarżonego bez rozprawy*, „Prokuratura i Prawo” 1998, nr 2.
- Steinborn S., *Kodeks postępowania karnego – komentarz do art. 335 k.p.k.*, LEX 2016.
- Steinborn S., *Porozumienia w polskim procesie karnym*, Kraków 2005.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U., nr 89, poz. 555 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U., nr 17, poz. 155).
- Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U., poz. 437).
- Waltoś S., *Dopuszczalność porozumiewania się i uzgadniania rozstrzygnięć przez uczestników postępowania karnego w świetle polskiej procedury karnej*, [w:] *Porozumiewanie się i uzgadnianie rozstrzygnięć przez uczestników postępowania karnego*, red. A.J. Szwarc, Poznań 1993.
- Waltoś S., *Główne nurty nowelizacji procedury karnej*, „Państwo i Prawo” 2003, z. 4.
- Waltoś S., *Kontrydiktoryjność a prawda materialna*, [w:] *Kontrydiktoryjność w polskim procesie karnym*, red. P. Wiliński, Warszawa 2013.
- Waltoś S., *Nowe instytucje w kodeksie postępowania karnego z 1997 r.*, „Państwo i Prawo” 1997, z. 8.

- Waltoś S., *Porozumienia w europejskim procesie karnym. Próba syntetycznego spojrzenia*, „Prokuratura i Prawo” 2000, nr 1.
- Waltoś S., *Porozumienia w polskim procesie karnym de lege lata i de lege ferenda*, „Państwo i Prawo” 1992, z. 7.
- Warchoł M., [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, t. 2: *Proces karny. Rozwiązania modelowe w ujęciu prawnoporównawczym*, red. P. Kruszyński, Warszawa 2014.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 sierpnia 2001 r., III KKN 372/99, LEX nr 52007.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2002 r., III KK 106/02, LEX nr 53328.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2007 r., V KK 421/06, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 397.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 2007 r., III KK 478/06, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 6, poz. 18 (wkładka).
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2008 r., V KK 322/08, OSNwSK 2008, nr 1, poz. 2344.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2012 r., III KK 414/11, LEX nr 1119524.
- Zbrojewska M., *Dobrowolne poddanie się karze w kodeksie postępowania karnego*, Białystok 2002.

SUMMARY

The subject of the following study is to show the institution of conviction without a trial in time perspective and the impact of the regulations of other countries on the current nature of this institution. Similarity of conviction without a trial to Italian *patteggiamento* has been presented. The original regulation of Art. 335 of the Code of the Criminal Procedure differs significantly from the current wording and subject scope of conviction without a trial. In view of the adopted and planned changes, the attention has been paid to the protection of aggrieved party's rights which should also be respected in modified proceedings. Changes introduced by means of the amendment of September 2013 and February 2015 have been evaluated. Changes which are currently the subject of a legislative process have been positively evaluated.

Keywords: conviction without a trial; consensus decision-making; defendant; aggrieved party; criminal procedure; amendments